

Educational activities of children with GUS at the normalization of brain structures activity is marked and can be significantly improved by using pedagogical techniques that promote the optimization of processes of cortical regulation.

Key words: central nervous system, brain, general underdevelopment of speech, cognitive function.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.

УДК 376–056.34:616.96(045)(477)

Г. Д. Гончар

**ВІЗУАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ
З ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ІЗ РОЗЛАДАМИ
АУТИЧНОГО СПЕКТРА**

Проблема добору адекватних особливостям особистості методів та прийомів логопедичної роботи з дітьми з розладами аутичного спектра (РАС) залишається гостро актуальною. Вона може бути вирішена тільки у випадку розуміння фахівцями сутності феномену аутизму та необхідності паралельної роботи вчителя-логопеда відразу у напрямках комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини та подолання недоліків навичок соціальної взаємодії.

Н. Базима, Т. Скрипник, Д. Шульженко, аналізуючи дані про особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей із РАС, виділяють такі як нерівномірність дозрівання мовленнєвих та інших психічних функцій; порушення ієрархічних взаємовідносин між простими та складними структурами у межах кожної функціональної системи; порушення сприймання усного мовлення, усвідомлення змісту прочитаного, почутого; викривлення граматичних форм, порушення логічних зв'язків між окремими словами чи фразами; фрагментарність мовленнєвих асоціацій.

Під час спроб надіслати комунікативний сигнал у вигляді слів, мовлення дитини з РАС частіше за все не звернено до співбесідника. У момент мовленнєвого висловлювання відсутні емоційно-експресивні прояви, жестикуляція, інтонаційна виразність. Діти з РАС мають нерозвинену просодичну сторону мовлення: темпо-ритмічна організація мовлення може порушуватися, спостерігається невміння модулювати голос за силою та висотою. Зв'язне мовлення характеризується грубими порушеннями на всіх рівнях розвитку, діалогічне мовлення нерозвинуте,

монологічне мовлення може проявлятися у вигляді відставлених ехолалій або тематичних застрявань на улюблених темах [4].

Шляхи корекції позначених вище порушень мовленнєвої функції пропонуються у працях Ф. Апе, О. Доленко, С. Морозової, Л. Нурієвої, А. Хаустова, Н. Tager-Flusberg.

Але залишається недостатньо представленим у наукових розробках та публікаціях сектор використання у логопедичній роботі візуальних стратегій навчання. Виходячи з особливостей комунікативно-мовленнєвого розвитку та всієї психічної сфери дітей із РАС, в цілому, застосування візуальних стратегій при побудові вчителем-логопедом корекційно-розвивальної роботи має сприяти підвищенню ефективності останньої.

Метою статті є розгляд можливості використання у логопедичній роботі з дітьми з РАС візуальних стратегій, таких як мультимедійні презентації та відеомоделювання зокрема.

Візуальні стратегії – побудова системи педагогічних впливів у взаємодії з дітьми з опорою на сучасні наочні методи та прийоми навчання.

Незважаючи на все більш активне використання дидактичних засобів, які передбачають комбінування інформаційного впливу на різні органи чуття людини і на способи пред'явлення навчальної інформації, провідним видом сприйняття інформації при роботі з різними засобами навчання є зорове, що передбачає розвиток як традиційно наочних, так і інноваційних засобів і прийомів, що дозволяють активізувати роботу зору в процесі навчання.

Поступово необхідність у інноваціях стає все більш очевидною, і вимагає якнайшвидшого осмислення. Потрібні нові дидактичні принципи корекційної педагогіки на основі інформаційних технологій, і нова дидактика, заснована на формуванні змістовних образів для створення «образу світу» дитини з особливими потребами, а саме, дитини з РАС.

Використання величезних можливостей зорового аналізатора при візуалізації освітньої інформації вимагає врахування закономірностей зорового сприйняття дитини з РАС, грамотного використання візуальних методів в навчанні. При особливому структуруванні, кодуванні і пред'явленні матеріалу, за допомогою засобів візуалізації можна в згорнутому вигляді передавати ту мовленнєву інформацію, зі сприйманням якої у дітей з аутизмом є труднощі [6].

Таким чином актуалізуються та активізуються пізнавальні механізми, доповнюються вербальний канал надходження інформації. Структурована інформація являє собою навчальні матеріали нового покоління, в яких образ і текст з'єднуються органічно, взаємно посилюючи один одного. Основна ідея таких матеріалів – передати думку в єдності образу і тексту, виходячи з положення, що образна і словесна складові мислення окремо не такі сильні, як при їх поєднанні.

Візуалізація в навчанні заснована на використанні особливих властивостей психічних образів як об'єктів пізнання і виражає ступінь доступності і зрозумілості цих образів для суб'єкта. Вона спирається на один із найважливіших принципів навчання – принцип наочності [1].

Адекватна візуалізація в першу чергу повинна переконати учня, можливо поки тільки на інтуїтивному рівні, в істинності якогось твердження. Тому використання графічних образів має виявитися особливо корисним на етапі формування понять. Під поняттями мається на увазі символічне відображення істотних властивостей предметів навколишнього світу, виділених в результаті аналітичної роботи. У кожному понятті згорнуто особливу предметну дію, що відтворює предмет пізнання за допомогою використання певних інструментальних засобів.

Засоби візуалізації знань, які використовує вчитель-логопед у роботі з дітьми з РАС – це створення у зручній і доступній формі лексичних, фонетичних, граматичних, соціокультурних і комунікативних знань з метою їх узагальнення та більш ефективного засвоєння. На сьогоднішній день використовується велика кількість засобів візуалізації знань, особливу увагу привертають засоби візуалізації з використанням сучасних інформаційних технологій.

Однією з візуальних стратегій, які може використовувати вчитель-логопед у роботі з дітьми з РАС, є мультимедійна презентація. Це спеціально створений, з урахуванням індивідуальних особливостей дитини з РАС і найближчих цілей роботи, набір слайдів і спецефектів.

Перевага презентації як засобу візуалізації полягає в тому, що знання передається в єдності образу і тексту, задіюючи поряд з відчуттям пам'ять, мислення, уяву і особистісний смисл. Інформація, представлена в презентації, сприймається дитиною, як зразок (шаблон, ментальний конструктор). У ході занять поступово відбувається привласнення особистістю цього шаблону і перенесення його у спочатку сталі, а потім змінні навчальні комунікативні ситуації [3, с. 82].

Динамічні презентації, які фактично представляють собою навчальне відео, засноване на мультимедійній презентації з активним використанням анімаційних ефектів, можуть бути корисними при відпрацюванні з дітьми з аутизмом соціальних навичок, навичок діалогічного мовлення.

Такий підхід заснований на відеомодельованні – Video modeling (VM) і об'єднує методи і техніки, які передбачають навчання дітей і підлітків із РАС соціальним навичкам за допомогою демонстрації цих навичок за допомогою відеоапаратури. Це один із небагатьох методів, який науково обґрунтований і верифікований як діючий спосіб поліпшення соціального функціонування таких дітей [7].

Використання на логопедичних заняття мультимедійних презентацій дозволяє реалізувати комунікативний підхід до оволодіння всіма аспектами рідної мови: пізнавальним, навчальним, розвивальним

і виховним, а всередині навчального аспекту – різними видами мовленнєвої діяльності: читанням, говорінням, аудіюванням, писанням. Створення і використання мультимедійних презентацій допомагає реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечує індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням здібностей дітей.

Відеомодельовання – це демонстрація коротких роликів, які зняті з метою відпрацювання певних комунікативно-мовленнєвих, побутових, соціальних навичок. На відеозаписі необхідну навичку демонструє інша дитина, дорослий, інколи – анімаційні герої.

Наприклад, під час формування діалогічного мовлення, вчитель-логопед може демонструвати візуальну модель спілкування між двома дітьми під час зустрічі. Діти зустрічаються, посміхаються один одному. Одна дитина вітається: «Доброго ранку!», інша дитина посміхається їй та відповідає: «Доброго ранку!».

Такий діалог можна розбити на окремі кроки, які вчитель-логопед коментуватиме під час розбору з дитиною з РАС: зустріч (коментар дорослим емоцій дітей та їх міміки); вербальний сигнал першої дитини (привітання); невербальна відповідь другої дитини (посмішка); вербальна відповідь другої дитини (привітання).

Деякі дослідження відзначають, що використання відеомодельовання при навчанні дитини з РАС буває більш ефективним, ніж при використанні живих моделей. Унікальність методу полягає в тому, що з його допомогою можна залучати і утримувати увагу дітей із РАС і навіть навчати співпереживання іншої точки зору і розумінню іншої людини, що неможливо за допомогою інших методів [5].

Отже, на сьогоднішній день досить добре зарекомендував себе у якості інструменту соціалізації дітей і підлітків із РАС підхід, заснований на застосуванні віртуальної реальності. Подібні технології, розроблені для дітей із аутизмом, сфокусовані на моделюванні реального оточення і засвоєнні у віртуальному просторі корисних соціальних і комунікативних навичок, формування і розвиток яких ускладнені в природних умовах життєдіяльності. Використання візуальних стратегій вчителем-логопедом на логопедичних заняттях з дітьми з РАС сприятиме комплексному подоланню порушень комунікативно-мовленнєвого розвитку та навичок соціальної інтеракції.

Список використаної літератури

- 1. Макарова Е. А.** Визуализация обучения как средство формирования психологически комфортной образовательной среды // Педагогический журнал Башкортостана. – 2009. – № 5 (24). – С. 63–75.
- 2. Нестерова А. А.** Модель сопровождения позитивной социализации детей с расстройствами аутистического спектра (РАС): комплексный и междисциплинарный подходы [Електронний ресурс] / А. А. Нестерова, Р. М. Айсина, Т. Ф. Сулова // Образование и наука. – 2016. – Режим

доступу до ресурсу: <http://www.edscience.ru/jour/article/viewFile/580/508>.

3. Сверчкова Ю. А. Визуализация учебной информации как средство преобразования блоковых моделей / Ю. А. Сверчкова. Педагогика и психология, теория и методика обучения. Межвузовский сборник статей. ННГАСУ. – 2012. – 650 с. – С. 82.

4. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму: монографія. – К.: Вид-во «Фенікс», 2010. – 368 с.

5. Фролова Н. Б. Реферативный обзор диссертации Жасмин Пердю «Эффективность видеомоделирования в обучении социальным навыкам «молодых взрослых» с расстройствами аутистического спектра» [Электронный ресурс] / Н. Б. Фролова // Электронный журнал «Современная зарубежная психология» 2015. Т. 4. № 3. С. 67–72. – Режим доступа: psyjournals.ru/files/79087/jmfp_2015_3_n8_Florova.pdf.

6. Hodgdon L. Visual strategies for improving communication: Practical supports for school and home. Troy, MI: Quirk Roberts. – 2011. – 232 p.

7. Plavnick J. B., Ferreri S. J. Establishing verbal repertoires in children with autism using function-based video modeling. Journal of Applied Behavior Analysis. – 2011. – Vol. 44 (4). – P. 747–766.

Гончар Г. Д. Візуальні стратегії у логопедичній роботі з формування мовлення дітей з розладами аутичного спектра

У статті актуалізується проблема добору адекватних особливостям особистості методів та прийомів логопедичної роботи з дітьми з розладами аутичного спектра (РАС) та необхідність проведення вчителем-логопедом паралельної корекційної роботи з розвитку комунікативних та соціальних навичок. Описано особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей з РАС. Схарактеризовано процес актуалізації та активізації пізнавальних механізмів, доповнення вербального каналу надходження інформації за рахунок використання величезних можливостей зорового аналізатора при візуалізації освітньої інформації вчителем-логопедом для дітей з РАС. Визначено поняття «візуальні стратегії» та «відеомодельювання». Розкрита сутність відеомодельювання та наведено приклад можливого використання вчителем-логопедом відеозапису у покроковій роботі з відпрацювання навички привітання.

Ключові слова: візуальні стратегії, розлади аутичного спектра, відеомодельювання, мультимедійна презентація.

Гончар А. Д. Визуальные стратегии в логопедической работе по формированию речи детей с расстройствами аутистического спектра

В статье актуализируется проблема подбора адекватных особенностям личности ребенка с расстройством аутистического спектра (РАС) методов и приемов логопедической работы и необходимости проведения учителем-логопедом параллельной коррекционной работы по развитию коммуникативных и социальных навыков. Описаны особенности коммуникативно-речевого развития детей с РАС.

Охарактеризован процесс актуализации и активизации познавательных механизмов, дополнения вербального канала поступления информации за счет использования огромных возможностей зрительного анализатора при визуализации образовательной информации учителем-логопедом для детей с РАС. Определены понятия «визуальные стратегии» и «видеомоделирование». Раскрыта сущность видеомоделирования и приведен пример возможного использования учителем-логопедом видеозаписи в пошаговой работе по отработке навыка приветствия у ребенка с РАС.

Ключевые слова: визуальные стратегии, расстройство аутистического спектра, видеомоделирование, мультимедийная презентация.

Gonchar G. Visual Strategies on the Speech Formation of the Children With Autism Spectrum Disorders in Speech Therapy

The article actualizes the problem of selection the methods and techniques of speech therapy, which appropriate characteristics of the individual child with autism spectrum disorder (ASD). Purpose of the article is a review of visual strategies possible using in speech therapy work with autistic children, such as multimedia presentations and the video modeling. The author insists on the need of parallel remedial work on the development of communication and social skills for speech therapist. The communicative and language development features of children with ASD are described. The process of updating and activation of cognitive mechanisms, verbal channel information becomes available add-ons by using the huge possibilities of the visual analyzer during visualization of educational information by speech therapist for children with ASD is characterized. The terms "visual strategy" and "video modeling" are defined. The essence of video modeling is disclosed. The most efficient and littleknown in Ukraine method of development of social skills and communication in children with ASD are described: video modeling. The example of the possible using the video in incremental work to simulate the welcome skill of a child with ASD by speech therapist is given.

Key words: visual strategy, autism spectrum disorder, video modeling, multimedia presentation.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.